

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

CS I dr. Gheorghe VĂDUVA

ACS Mihai DINU

STRATEGIA EUROPEANĂ A INTEGRĂRII

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VADUVA, GHEORGHE

Strategia europeană a integrării/ CS I
dr.Gheorghe Văduva, ACS Mihai Dinu. -
București: Editura Universității Naționale de
Apărare, 2005

Bibliogr.

ISBN 973-663-161-3

341.217(4)

© Toate drepturile rezervate Universității Naționale de Apărare

Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS

Editura Universității Naționale de Apărare,
București 2005

Cuprins

Introducere	5
1. Conceptul de integrare europeană	6
1.1. Definirea conceptului	8
1.2. Integrare, individualizare, coalizare, divizare	13
2. Uniunea Europeană și integrarea europeană	16
2.1. Determinări. Imperative și perturbații	16
2.2. Integrare și suveranitate.....	17
2.3. Dimensiuni ale integrării europene.....	18
2.3.1. Integrarea economică.....	18
2.3.2. Integrarea politică.....	19
2.3.3. Integrarea informațională.....	19
2.3.4. Integrarea de securitate. Spațiul Schengen	20
2.3.5. Integrarea militară	21
2.3.6. Integrarea culturală	35
2.3.7. Integrarea europeană și integrarea euro-atlantică. Contraste și complementarități	39
3. Strategia extinderii europene	40
3.1. Conceptul extinderii	40
3.2. Strategia integrării României în UE	41
Încheiere	43
Concluzii și propuneri	44

Introducere

Integrarea europeană este, deopotrivă, un concept, o condiție a unității continentului și o rezultată a efortului de unificare. Ea este cu atât mai importantă cu cât, în acest proces de unificare a Europei, nu s-a pornit de pe un loc gol, pe care totul să înceapă de la zero, să fie adică doar construit, ci de la o situație foarte grea, în care totul trebuia reconstruit, dar pe alte baze. Europa a fost mereu un spațiu excepțional și un mediu excepțional, care au permis mari străluciri, dar și mari tragedii. Cele mai mari descoperiri științifice au fost făcute pe continentul european. Principiile democrației și ale drepturilor omului au fost inventate și aplicate, înaintea tuturor, tot pe continentul european. Cele mai mari puteri ale lumii s-au aflat aici și tot de aici au izvorât, s-au exprimat și s-au consolidat marile valori ale civilizației moderne, bazată pe cunoaștere, inteligență, tehnologie și democrație. Și tot pe acest continent, s-au ciocnit, continuu, pe toată scala – de la deosebire, la opoziție, conflict și război –, mai marile sau mai micile interese.

Cele mai mari și devastatoare războaie au avut loc tot pe continentul european. Se spune adesea că războaiele n-au rezolvat mai nimic. Dimpotrivă, ele ar fi adâncit și mai mult divizarea continentului. După fiecare război, Europa s-a reîmpărțit în noi tabere. Poate nu aceleași de dinainte de război, dar nici prea departe de ele. Nici după cel de al doilea război mondial, aparent, lucrurile nu au stat altfel. În realitate, războiul a dat o lovitură necruțătoare unui tip de totalitarism, dar a generat alt tip de totalitarism.

După cel de al doilea război mondial, de o parte și de cealaltă a unui aliniament care fractura continentul european în două sisteme politice ireconciliabile – unul bazat pe o democrație liberală, celălalt bazat pe o „democrație“ totalitară –, ostile și cu glonțul pe țevă, s-au acumulat cele mai mari și mai devastatoare cantități de forțe militare și mijloace de distrugere pe care le-a cunoscut vreodată omenirea. Europa a intrat într-un fel de echilibristică a terorii, în fiecare moment fiind posibilă declanșarea, pe teritoriul ei, a unui război nuclear cu consecințe incalculabile. Totuși, unificarea continentului a început chiar în aceste condiții, punându-se în aplicare, sub protecția celui mai mare produs al expansiunii civilizației europene – Statele

Unite ale Americii –, un vechi vis al marilor bărbați europeni: unificarea continentului. Mai întâi, a Vestului. Se credea chiar că Vestul poate deveni unitar, datorită, pe de o parte, valorilor care definesc civilizația occidentală și, pe de altă parte, interesului Europei de Vest de a face un front comun – economic, în primul rând, dar și politic – în fața expansiunii marilor puteri economice ale lumii – Japonia și Statele Unite – și, pe plan politic, împotriva pericolului roșu. Interesant este că, deși Statele Unite înțelegeau rațiunea uniunii economice a continentului (care devenea un concurent serios pe piața mondială pentru americani și japonezi), au sprijinit comunitatea europeană, mai bine chiar decât europenii înșiși. Să fi înțeles, oare, americanii, încă din primii ani de după război, că o entitate euro-atlantică puternică și responsabilă nu se poate realiza decât cu condiția ca Europa să fie puternică, unitară, performantă și democratică? Cu siguranță că da. Pragmatismul american, simplitatea și buna măsură i-au ajutat foarte mult pe europeni. Iar dacă Germania și Franța, doi pivoți totdeauna rivali în configurarea strategică a spațiului european, și-au dat mâna, au făcut-o, probabil, și sub dubla presiune americană: ca aliat pragmatic, pentru care istoria și resentimentele nu trebuie să se constituie într-o piedică în calea progresului și afacerilor și, în același timp, ca partener de competiție cu care trebuie să te lupți, dacă vrei să câștigi un loc la masa celor puternici, dar pe care trebuie să-l respecti și să ai încredere în el.

Dincolo de aceste determinări concrete, marii vizionari ai Europei Unite, între care și Jean Monnet, și marii arhitecți ai edificiului comunitar european vedeau mult mai departe... Ei sperau și, mai mult, credeau că, într-o zi, Europa, de la Oceanul Pacific la Ural, de la Oceanul Arctic la Mediterana, Marea Neagră și Marea Caspică, va fi o singură entitate... Știau că nu va fi însă ușor...

1. Conceptul de integrare europeană

Prin Europa au fost trasate, de-a lungul timpurilor, multe linii de fractură. În 1500, în 1648, după păcile de la Westfalia, în 1918, după primul război mondial, în 1945, după cel de al doilea, și nimeni n-a îndrăznit, până acum, să șteargă aceste linii, să le dea uitării sau să le arunce la coșul de gunoi al istoriei. Chiar și Samuel P.

Huntington, în lucrarea sa atât de mult comentată și controversată, „Ciocnirea civilizațiilor...¹“, nu face altceva decât să tragă noi linii de fractură de data aceasta nu între entități politice, ca odinioară, ci între civilizații. De fapt, singura linie pe care o conturează cu claritate este cea care refragmentează Europa în două. Această linie pleacă din Estul Mării Baltice, trece în zona vestică statele Baltice – Letonia, Estonia, Lituania, lasă la Est, Belarus, separă apoi Ucraina Subcarpatică, locuită de minoritatea maghiară catolică, de restul Ucrainei, separă Transilvania de restul României, Croația de Serbia și partea din Bosnia și Herțegovina, locuită de croați, de cea locuită de sârbi și musulmanii bosniaci. Pe aici trece, după Huntington, linia care desparte civilizația occidentală de cea ortodoxă, iar această linie există, după opinia profesorului de relații internaționale de la Harvard, de cel puțin cinci secole în Europa.

Dincolo de subțietatea acestui mod simplist și excesiv de tranșant de a separa și opune civilizațiile, un astfel de raționament are în vedere unele particularități ale acestor zone, rezultate din marile confruntări de peste două milenii dintre Nord și Sud, dintre Est și Vest. Raționamentul lui Huntington poate fi dureros, mai ales pentru români, dar el se bazează, într-un fel pe o realitate dramatică, impusă de tragediile vremurilor trecute. Europa dorește să treacă peste aceste tragedii, peste aceste limite, peste aceste prejudecăți și, de ce nu, peste interesele care au generat astfel de realități potrivnice cursului istoriei și legilor evoluției societății omenesti. Va reuși, oare?

Europa, care, odinioară, era vârf de lance în ofensiva frontierelor, schimbă radical conceptul de frontieră. Are astfel loc, în viziunea europeană, o triplă transformare a frontierei:

- de la frontiera-linie care desparte și opune la frontiera-linie care unește și integrează;

- de la frontiera-linie care îngrădește și izolează, la frontiera-linie care eliberează și comunică;

- de la frontiera-linie care controlează, filtrează, limitează și protejează, la frontiera-suprafață care unește, reunește și integrează.

Filosofia, fenomenologia și fizionomia frontierelor europene sunt stufoase și labirintice. O analiză care își propune să nu scape nici

¹ Samuel P. Huntington, CIOCNIREA CIVILIZAȚIILOR SAU NOUA ORDINE MONDIALĂ, Editura ANTET, 1997

un detaliu riscă să se împotmolească în esențe, o esențializare fără analiza detaliilor riscă să devină arbitrară și voluntaristă. De aceea, europenii se feresc să vorbească prea mult despre frontierele lor, mulțumindu-se să pună, deocamdată, după celebra Conferință de la Helsinki, un embargo asupra discuțiilor despre acest subiect. De aici nu rezultă că un astfel de subiect nu există.

De aceea, la o analiză atentă a principalelor componente ale strategiei europene de integrare, se constată că europenii au luat toate măsurile pentru a rezolva, în timp, odată pentru totdeauna, marile probleme ale frontierelor. Integrarea europeană, deși în esența ei este frontieră, nu se reduce la filosofia și fizionomia frontierei politice. Fără a neglija acest aspect, care, repetăm, este esențial, integrarea se prezintă ca o „construcție pe module“, ce vine deci din interiorul entităților existente. Pentru că strategia europeană de integrare nu se constituie pe „principiul creuzetului“ în care se pune totul și apoi se amestecă, ci pe „principiul sudării“, prin atracție, a unor entități puternice, omogene, stabile și cu numeroase resurse interioare care interoperează și se asamblează.

1.1. Definirea conceptului

Integrarea² se constituie în principala modalitate de realizare a Uniunii Europene. Ea reprezintă un proces foarte complex prin care statele edifică o nouă comunitate ce se dorește a fi de tip unitar, monolitic. Integrarea europeană nu este, deci, o simplă alăturare a părților, ci o nouă construcție ce se realizează prin fuzionarea părților. Problema cea mai acută care se pune – cel puțin în această

² Potrivit dicționarului de neologisme, *integrare* înseamnă:

1. acțiunea de a (se) integra; integrație.

• reuniune a mai multor părți într-un singur tot.

• fuzionare a unor întreprinderi economice.

Integrarea economică = proces de intensificare a interdependențelor economice dintre diferite state ale lumii.

2. (*mat.*) determinarea integralei unei funcții sau a soluției unei ecuații diferențiale.

3. capacitate a sistemului nervos de a realiza interacțiunea între diferite părți ale organismului, ca și între acesta și mediul ambiant. (<integrate)

A SE INTEGRĂ//**Ă mă** ~**éz intranz.** A intra într-un ansamblu ca parte integrantă; a se uni cu alte elemente formând un corp integral; a se încorpora. [Sil. -**te-gra**] /<fr. *intégrer*, lat. *integrare*

etapă – este dacă părțile rămân entități sau doar componente ale unei entități. Cu alte cuvinte, Europa Unită va fi o entitate de entități sau pur și simplu o entitate. Răspunsurile la această întrebare împart europenii în două. Unii văd o Europă fără frontiere, fără state politice, adică o Europă a regiunilor, o Europă federală, alții consideră că bătrânul nostru continent trebuie să devină o Europă a statelor, adică o entitate de entități.

Deși pare o chestiune foarte simplă, filosofia integrării europene are o mulțime de subtilități peste care nu se poate trece dintr-o trăsătură de condei. Ea nu reprezintă voința unei singure persoane, chiar dacă ideea unei asemenea construcții a aparținut unui om, unui francez. Europeanii nu s-au înțeles niciodată pe deplin. Totdeauna au existat interese, orgolii și realități care au menținut mereu linii peste care nu se putea trece, zone delicate, zone riscante și zone conflictuale.

Europa este mai mult un rezultat al confruntării decât al armoniei. Armonie deplină nu a existat niciodată și nu există nici acum. Dar, dincolo de toate acestea, lumea are nevoie de o entitate europeană puternică, matură și responsabilă, care să fie, alături de americani, un vârf de lance în edificarea societăților informaționale ale secolului al XXI-lea. Deci unificarea continentului nu este doar produsul unor voințe, ci o necesitate.

Tratatul de la Bruxelles

După încheierea celui de al doilea război mondial, existau două mari temeri pentru Europa: amenințarea sovietică și frica de renaștere a pericolului german. De aceea, la 4 martie 1947, francezul Georges Bidault și britanicul Ernest Bevin au încheiat, la Dunkerque, un tratat de alianță mutuală în cazul unei agresiuni germane. Anul următor, situația internațională s-a agravat (lovitura de la Praga din februarie 1948). De aceea, în 1948, s-a încheiat, la Bruxelles, un nou tratat cu Belgia, Olanda, și Luxemburg, prin care părțile se obligau să-și acorde în mod automat asistență, în următorii 50 ani, în caz de agresiune în Europa. Acest tratat, ca și cel de la Dunkerque, era îndreptat împotriva Germaniei, dar și a oricărui alt agresor, implicit împotriva URSS. Tratatul prevedea crearea unui Consiliu Consultativ și încuraja membrii să colaboreze și în domeniile economic, social și

cultural. Tratatul a dat naștere Uniunii Occidentale. Această organizație avea unele structuri militare, care, în decembrie 1950, au fost încorporate în Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. De asemenea, la acest tratat au aderat Germania și Italia și s-a constituit într-un suport pentru crearea, printr-un acord semnat la Paris în octombrie 1954, a Uniunii Europei Occidentale.

Deci, începuturile moderne ale unității continentului nu au avut la bază rațiuni economice, ci necesități de securitate.

Tratatul de la Elysée

La 22 februarie 1963, președintele francez Charles de Gaulle și cancelarul german Konrad Adenauer au semnat, la Palatul Elysée, un tratat care prevedea o importantă cooperare între Franța și Germania în ceea ce privește politica externă, securitatea și apărarea. Potrivit acestui tratat, urma ca șefii de state și de guverne, miniștrii și șefii statelor majore din cele două țări să se întâlnească periodic. Cooperarea nu se limita doar la aceste aspecte, ci cuprindea și unele prevederi în ceea ce privește educația și tineretul. Fiecare dintre cele două țări se angaja să introducă, în sistemul de învățământ, limba partenerului, să organizeze schimburi între tineri și o colaborare fructuoasă în domeniul științific.

Acest tratat nu a fost privit de toată lumea cu entuziasm, pe de o parte, datorită perspectivei de a se instaura o relație privilegiată între Franța și Germania în detrimentul Statelor Unite și, pe de altă parte, din cauza refuzului lui de Gaulle de a accepta aderarea Marii Britanii la Comunitatea Economică Europeană. După unele discuții, s-a adăugat un preambul prin care se reafirma apartenența Germaniei la NATO, se insista pe legătura germană cu Statele Unite, se reafirma dreptul la autodeterminare al poporului german și se evoca intrarea Angliei în CEE.

Tratatul de la Elisée consemna începutul unei noi ere în istoria Europei. Se constituia deja entitatea de bază a Uniunii Europene, se puneau capăt unei rivalități seculare și se creau bazele integrării europene. La acest tratat s-au adăugat două Protocoale, semnate în 1988 de Francois Mitterand și Helmut Kohl, care instituiau un

consiliu franco-german de apărare și de securitate și un consiliu economic și financiar³.

Act unic european

În 1985 a fost semnat un acord între statele membre ale Comunității Economice Europene (Belgia, Danemarca, Franța, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Republica Federală a Germaniei, Regatul Unit) prin care se prevedea realizarea unei piețe unice. Acest acord a fost ratificat în anul următor și stipula libera circulație a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și capitalului. *Era, desigur, pasul cel mai important în ceea ce privește realizarea unității economice a continentului european.*

Tratatul de la Maastricht

La 7 februarie 1992, cele 12 state ale Comunității Europene au semnat un tratat prin care se marchează o nouă etapă în realizarea unității continentului european. În același an, Tratatul a fost ratificat de 11 state, dar nu și de Parlamentul Danemarcei. Acest lucru a adus brusc în dezbaterile politice problema europeană și teama de supranaționalitate. Din acest moment putem vorbi de Uniunea Europeană care se sprijină pe trei piloni. Primul s-a fondat pe tratatele de la Paris și de la Roma, modificate prin Actul unic și este constituit de Comunitățile Economice Europene.

Competențele economice au fost lărgite și consolidate. Este vorba de 17 domenii, între care agricultura, transporturile, mediul cultura, dar și politica economică și monetară pe suportul căreia s-a constituit Uniunea Economică și Monetară. Această dimensiune reprezintă un stadiu avansat de integrare, comparabil cu cel al unui stat federal. Cel de al doilea pilon îl reprezintă dimensiunea politică, iar cel de al treilea, politica europeană de securitate și apărare. Proiectarea, construirea și constituirea acestor piloni reprezintă, de fapt, esența filosofiei de integrare europeană.

Cetățenia europeană

Principalele elemente care țin de *cetățenia europeană* stabilite prin Tratat se referă la: dreptul de sejur în oricare stat al UE; dreptul de vot și dreptul de protecție, pe teritoriul unui stat care nu este membru al UE din partea ambasadei sau consulatului oricărui stat membru al UE.

Subsidiaritatea

Tratatul afirmă principiul subsidiarității. Aceasta înseamnă că se asigură luarea unei decizii cât mai apropiate de cetățean, verificând ca respectiva acțiune ce urmează să fie întreprinsă la nivel comunitar să se justifice în raport cu posibilitățile pe care le oferă cadrul național, regional sau local. Spre exemplu, Comisia nu este abilitată să impună o politică pe tema învățământului, dar ea intervine în alte domenii, cum ar fi poluarea transfrontalieră.

Crearea unor noi instituții

Pe măsură ce gradul de integrare a crescut, competențele UE s-au lărgit, ceea ce a impus crearea de noi instituții. Între acestea se situează Institutul Monetar European (IME), cu sediul la Frankfurt, Agenția Europeană pentru Mediu, situată în Danemarca, serviciul european de informații judiciare Europol, cu locații în Olanda, iar pe linie de apărare și securitate, Comitetul Militar și Statul Major Militar European (SMME).

S-a creat, de asemenea, un Comitet al Regiunilor, care trebuie să fie consultat de Consiliu și de Comisie, asigurându-se astfel participarea entităților regionale la elaborarea legislației și la construcția europeană.

Tratatul mai prevede sporirea rolului Parlamentului european, care devine un co-legislator, împreună cu Consiliul Miniștrilor, precum și o Conferință Interguvernamentală (CIG).

³ Encyclopedie Hachette

1.2. Integrare, individualizare, coalizare, divizare

Anne-Cécile Robert notează, în *Le monde diplomatique* că „Uniunea Europeană este o organizație adultă, dar imatură: ea este incapabilă să discute în profunzime viitorul său (ce fel de proiect comun pentru o organizație din ce în ce mai complexă?) și preferă să se piardă în meandrele mecanismelor instituționale (câte voci pentru fiecare țară în Consiliul de Miniștri) sau în fuga înainte (extinderea masivă cu zece noi state, în timp ce instituțiile nu au fost reformate în profunzime). Consultarea reprezentanților naționali și a cetățenilor se situează totdeauna sub semnul unei amenințări. Din ce în ce mai mult, europenii se supun unui slogan discutabil: «Acest tratat nu este bun, dar trebuie adoptat, altfel Europa nu va supraviețui»⁴. Dar nu se poate altfel. Arhitectura Uniunii Europene se caracterizează tocmai prin pași mărunți, prin compromisuri și concilieri, prin noi proiecte (nu totdeauna agreabile și acceptabile), dar numai astfel se poate progresa. Uniunea Europeană nu-și poate aplica o terapie de șoc, pentru simplul motiv că nimeni nu vrea să treacă cu buretele peste milenii de istorie, peste memoria colectivă, peste valorile continentului. Dimpotrivă, fiecare pas trebuie raportat la tot ce ține de valorile continentului, de judecățile și chiar de prejudecățile oamenilor, de interese, de perspective, de cerințele momentului și ale situației strategice. Popoarele sunt, uneori, reticente la înnoiri sau la impuneri. Uniunea Europeană nu se poate naște forțând lucrurile. Atunci când se întâmplă acest lucru, reacția este negativă. Referendumul negativ din Danemarca privind Tratatul de la Maastricht (1992) și cel din Irlanda asupra Tratatului de la Nisa (2001) sunt exemple concrete.

Aparent, Europa încearcă să găsească o linie de mijloc. Ea nu dorește să creeze suspiciuni cu privire la entitățile naționale, nici să forțeze nota în ceea ce privește suveranitatea, dar nici nu poate renunța la elementele de bază pe care se poate construi unitatea reală a continentului. Sloganul de la summit-ul de la Laeken din decembrie 2001, potrivit căruia *trebuie apropiată construcția europeană de locuitorii săi*, precum și atitudinea Belgiei, Franței și Germaniei față

⁴ <http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/europe/>

de războiul declanșat în Irak în martie 2003 de către Statele Unite l-au determinat pe Pascal Boniface să afirme că „*mai bine cu o Europă divizată decât cu una dominată*“. Între aceste două afirmații se derulează complexul și complicatul proces al construcției europene.

Unii consideră că Uniunii Europene îi lipsește o viziune strategică de ansamblu asupra marilor probleme ale omenirii. De aici, și lipsa de atitudine în relațiile mondiale, în favoarea unei construcții interioare delicate și complicate. Neîndoielnic, Europa trebuie să aibă un cuvânt de spus în marile probleme cu care se confruntă planeta, cum ar fi globalizarea, problemele sociale și de mediu etc. Europa nu se poate preface că nu vede aceste lucruri și nici nu poate trăi în afara lor. Ea trebuie să aibă o viziune comună și unitară în aceste mari probleme. Nu numai pentru că o cer împrejurările și chiar aliatul principal al Europei – Statele Unite ale Americii –, ci mai ales pentru că Europa este și va deveni din ce în ce mai mult una dintre marile puteri mondiale. Dar, pentru a deveni așa ceva, ea trebuie să se reconstruiască în interiorul ei, să redevină cu adevărat o entitate care are un cuvânt de spus. Este adevărat, puterea europeană nu se construiește și nu se manifestă prin forță sau prin impunerea cu forța, ci printr-un complicat mecanism democratic și comunitar, dar se consideră că un obiectiv mondial de putere și dominare formulat cu claritate și pe termen lung ar constitui un liant pentru europeni, care ar compensa, într-un fel, cedarea unor elemente ale suveranității naționale în favoarea unei puteri comune incommensurabile.

Strategia de integrare europeană preferă însă pașii mărunți, menajarea orgoliilor naționale și evitarea discuțiilor tranșante pe aceste teme extrem de sensibile pentru europeni. Nu numai pentru că europenii ar fi fragili și nu ar putea face față unor dispute de acest gen, ci mai ales pentru că o astfel de dispută se duce în spațiul extrem de subtil al valorilor, al vulnerabilităților și al mentalităților. Acesta este și motivul pentru care textele Constituției Europene au provocat atât de multe discuții, inclusiv respingerea textului prezentat în decembrie 2003⁵, pentru că existau încă unele puncte cu care nu toți europenii erau de acord. Principiile fundamentale ale construcției europene enunțate în preambul se referă la concurență, liber schimb

⁵ Constituția Europeană a fost aprobată de către Parlamentul European în ianuarie 2005.

și probleme monetare și sunt considerate valori cardinale pentru organizarea și evaluarea tuturor politicilor și tuturor deciziilor. Marile probleme cu care se confruntă toate societățile occidentale (șomajul, pacea și securitatea socială) nu-și găsesc răspunsuri și soluții adecvate, iar acest lucru nu poate fi trecut cu vederea de către europeni, întrucât mișcările sociale au bulversat grav, de-a lungul secolelor, toate țările Europei. Totuși, nolens, volens, Europa se mulează pe realitatea unei mondializări liberale, dar acceptă cu greu politica și strategia americană de a interveni prin forță, fără a respecta dreptul internațional și regulile clasice ale dreptului războiului.

Europa acceptă și nu acceptă aceste realități. Uneori pare a se comporta ca un taler cu două fețe, alteori refuză pur și simplu să participe la acțiuni care i-ar aduce, probabil, profit și putere. „Conducătorii europeni par a fi paralizați de o teribilă lipsă de imaginație. Pe fondul politicilor, ei urmăresc o mișcare dominantă economicistă, privatizatoare, pronunțând pe ici pe acolo discursuri lacrimogene despre «modelul social european», mai mult invocat decât apărât.”⁶ Imediat după declanșarea acțiunii militare din Irak, din martie 2003, Europa părea împărțită în două, de o parte, cea aflată înapoia diplomațiilor germană, franceză și belgiană și, de cealaltă parte, Europa cea bolnavă de suivismul care atingea din nou Marea Britanie. Aceasta este o realitate, iar războiul din Irak nu a făcut altceva decât să o confirme. Nu războiul este cauza acestei divizări, ci complexitatea problemelor cu care se confruntă europenii în noua situație internațională, interesele și, mai ales, mentalitățile. Perioada care a urmat nu a dus la clarificarea lucrurilor și la nivelarea atitudinilor, pentru simplul motiv că o astfel de nivelare nu există, nu poate exista și nu trebuie să existe în Europa. Mai mult, *se dezvoltă chiar două tendințe divergente care îngreunează punerea în operă a filosofiei lui Jean Monnet. Una este cea comunitară, care se dorește a fi din ce în ce mai unitară pe continent, iar cealaltă se compune din forța politică națională care, deocamdată, nu-și poate ceda prerogativele comunității.* Prima este restrictivă și fără rezultate imediate, ci doar pe termen lung, cea de a doua este divergentă, sectaristă și contraproductivă. Există însă și o altă contradicție

⁶ <http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/europe/>

majoră, dar complementară atitudinii general-europene, în strategia de integrare: *ortodoxia economică europeană înăbușă lupta împotriva șomajului și sărăciei și creează numeroase probleme țărilor membre.* În noiembrie 2003, Germania și Franța au refuzat să aplice pactul de stabilitate bugetară și de creștere, pe care ele însele l-au propus cu 15 ani în urmă. Această atitudine reprezenta, de fapt, o tentativă de reluare a prerogativelor politice împotriva unei concepții economiciste europene extrem de restrictive și de greu de suportat chiar și de aceste țări. Dar, fără o astfel de concepție care impune reguli necesare construcției unitare a unei puteri economice europene, întreaga strategie de integrare devine caducă și ineficientă. Construcția europeană cunoaște un fel de maieutică modernă și austeră care naște (uneori cu forcepsul) din ce a fost ce va fi. Uniunea Europeană nu se dorește însă așa-ceva.

2. Uniunea Europeană și integrarea europeană

2.1. Determinări. Imperative și perturbații

Strategia europeană de integrare nu este un document care trebuie aplicat, ci un complex de concepții și acțiuni ce pune în operă o decizie politică stabilită prin tratatele asupra Uniunii Europene. O astfel de strategie vizează absolut toate aspectele – de la cele teoretice și metodologice la cele practice, aplicative – și se bazează pe mecanisme procesuale flexibile și adaptabile la condițiile concrete ale situației, fără a se scăpa nici o clipă din vedere obiectivul esențial al integrării europene: *realizarea unității economice, politice, sociale, culturale, informaționale, de securitate și apărare a continentului, creșterea rolului Europei în lume și asigurarea funcționării eficiente a mecanismelor civilizaționale europene.* Nimeni nu a spus vreodată: „aceasta este strategia europeană de integrare și de la ea nu se abate nimeni”! Integrarea europeană nu este urmarea vreunei voințe unice, a vreunui dictat, cum s-a încercat de mai multe ori, ci o construcție în care sunt asamblate politici și voințe naționale și comunitare, realități, necesități și tendințe, judecăți și chiar prejudecăți, întrucât Europa reprezintă, deopotrivă, atât o civilizație străveche, cât și un avansost al civilizației moderne, adică o forță care se construiește și se

reconstruiește în fiecare zi. Imensa capacitate europeană de resurrecție face din continentul nostru, în ciuda numeroaselor divergențe și a unor fantasme ale istoriei, cea mai solidă și cea mai dinamică entitate umană a planetei.

Strategia europeană de integrare se manifestă, deci, pe toate planurile și sub toate aspectele. Ca orice strategie dinamică și complexă, ea are trei mari dimensiuni, fiind, deopotrivă:

- strategie de integrare a forțelor;
- strategie genetică (de generare a mijloacelor);
- strategie operațională europeană.

Strategia de integrare a forțelor constă în conceperea și aplicarea unor principii de constituire a structurilor economice, politice, sociale, informaționale și militare care să asigure integrarea continentului. Ea se desfășoară pe două paliere:

- conceperea și realizarea unor structuri noi, deja integrate și integrante ale continentului (organisme, instituții, ramuri economice, bănci etc.), care corespund *ab initio* filosofiei integrative europene;
- reconfigurarea structurilor (economice, politice, sociale, educaționale, informaționale, culturale, militare etc.) existente potrivit noilor principii și noilor exigențe ale filosofiei integrative europene.

Fiecare dintre aceste paliere are anumite particularități și, adesea, ceea ce este valabil pentru unul nu se poate aplica și în celălalt. Reacția negativă destul de frecventă a europenilor în legătură cu unele programe se datorează tocmai trecerii cu prea multă ușurință de la un palier la altul, încercând folosirea aceluiași metodologii și aceluiași instrumente.

2.2. Integrare și suveranitate

Integrarea și suveranitatea par a fi două concepte ireconciliabile. Bătălia pentru constituirea actualelor state politice durează de mii de ani, iar rezultatele ei nu pot fi neglijate. E drept, o astfel de desfășurare a fost plină, de-a lungul istoriei, de evenimente dramatice și de tragedii, iar rezultatele de imperfecțiuni și prejudecăți. De prea multe ori, în constituirea și, mai ales, în extinderea statelor politice au predominat forța și voința celor puternici. Cel puțin până în acest

moment, în esența lor, lucrurile nu s-au schimbat. Forța și voința celor puternici domină și astăzi lumea. S-au schimbat însă (sau sunt pe cale de a se schimba) unele lucruri în ceea ce privește filosofia și fizionomia forței și puterii. Crește din ce în ce mai mult ponderea determinărilor democratice în defavoarea celor voluntariste, totalitare și dictatoriale. Astfel, puterea rezultă din voința populațiilor, din determinările economice și sociale, din sistemele construcției democratice și se exprimă prin instituții pe măsură. Recent, Parlamentul European a aprobat proiectul Constituției Europene. De acum încolo, adică după ce acesta va fi ratificat de fiecare parlament național, Uniunea Europeană devine nu doar o reuniune de state suverane, ci mai ales o entitate integrată, care se prezintă ca fiind și altceva decât suma părților sale. Cu aprobarea Constituției, Europa devine o forță de drept și de fapt, un pilon excepțional al securității economice, politice și militare mondiale, alături de Statele Unite și de o Asie într-o construcție dinamică de parteneriate strategice. Integrarea se prezintă nu numai ca un act de voință sau ca o necesitate impusă de presiunile exterioare (concurența economică, bătălia pentru piețe și resurse, amenințările asimetrice și riscurile asociate acestora), ci și ca o funcție de sistem.

2.3. Dimensiuni ale integrării europene

2.3.1. Integrarea economică

Obiectivul esențial al UE este să realizeze un progres economic și social echilibrat și durabil. Suportul unui astfel de progres îl constituie Uniunea Economică și Monetară (UEM). Chiar dacă, în momentul de față, nu toate țările UE au aderat la moneda unică, s-a propus ca să se ajungă, prin etape succesive, la o monedă unică și o Bancă Centrală Europeană, independentă față de guverne, condusă de un guvernator numit pentru o perioadă de opt ani. În vederea realizării acestui obiectiv, până la 1 ianuarie 1999, țările care doreau să se integreze în UEM erau obligate să îndeplinească următoarele criterii de convergență: deficit bugetar mai mic de 3% din PIB, limitarea datoriei publice la 60% și reducerea inflației. Acest obiectiv s-a realizat. La ora actuală, UE a realizat moneda unică, iar puterea

acesteia, în raport cu dolarul a crescut semnificativ. De altfel, uniunea monetară reprezintă cel mai dinamic și mai eficient factor al integrării economice și politice.

2.3.2. Integrarea politică

Uniunea Europeană rezultă din cerințele indiscutabile ale dinamicii evoluției mediului economic, politic, social și militar. Europeanii au înțeles că șansa lor de a aborda eficient secolul al XXI-lea este să fie împreună, nu divizați. Era absolut necesară crearea acelei entități de entități sau a acelei entități europene integrate, prevăzută de multă vreme, într-o anumită formă, chiar la Congresul de la Viena din 1815. Atunci, era doar o idee, o proiecție în viitor, acum a devenit o necesitate. Decizia realizării unității europene este una de esență politică. Ea face parte din marea politică europeană, iar după summit-urile de la Maastricht și Amsterdam ea a devenit concretă și foarte bine organizată. UE și-a creat toate instituțiile politice – parlament, consiliu, comisie etc. – specifice și necesare integrării politice.

2.3.3. Integrarea informațională

Integrarea informațională face parte integrantă din globalizarea informației. Ea este impusă de noile determinări ale relațiilor interumane și internaționale și rezultă dintr-o evoluție spectaculoasă a trebuințelor de comunicare. Aceste trebuințe au generat și mijloacele necesare. Comunicare reprezintă, în realizarea unei entități și a creșterii gradului ei de integrare, o prioritate. Integrarea informațională o ia, în mod paradoxal, înaintea integrării economice și politice și se constituie, deopotrivă, într-o resursă și într-un instrument al oricărui tip de integrare. Rețelele Internet, tehnologia informației (IT) și înalta tehnologie au schimbat complet configurația informațională a lumii, inclusiv pe cea a Uniunii Europene. Integrarea informațională este prima și cea mai importantă condiție a construirii societății de tip informațional.

2.3.4. Integrarea de securitate. Spațiul Schengen

Cel de al treilea pilon al integrării europene îl reprezintă justiția și afacerile interne, cum ar fi chestiunile frontaliere precum politica de azil, imigrația, chestiunile care țin de criminalitatea trans-frontalieră, terorismul, toxicomania și cooperarea judiciară în materie civilă, penală și din domeniul vămilor. Ultimii doi piloni europeni (securitatea, apărarea și afacerile interne) țin de instituțiile comunitare, dar și de proceduri interguvernamentale.

La 14 iunie 1985 au fost semnate la Schengen (Luxemburg), de către Austria, Belgia, Franța, Germania, Grecia, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia și Spania, o serie de acorduri prin care se renunța la controlul frontierelor comune între țările participante, asigurându-se libera circulație a persoanelor rezidente sau acceptate să pătrundă în unul dintre statele semnate. Aceste acorduri au fost completate cu o convenție, semnată la 14 iunie 1990, prin care se stabileau condițiile de aplicare și garanțiile. Ele au intrat în vigoare începând cu martie 1995, transpunând în relațiile frontaliere filosofia și fizionomia pieței comune, unde, se știe, nu pot exista nici frontiere interioare, nici restricții în ceea ce privește circulație persoanelor și bunurilor. La 25 martie 2001, au semnat aceste acorduri încă trei țări: Danemarca, Finlanda și Suedia. Norvegia și Islanda, care nu sunt membre ale UE, dispun, de asemenea, de un acord de liberă circulație cu vecinii lor nordici (Uniunea Pașapoartelor Nordice), care datează din 1957. În martie 2001, ele au aderat la spațiul Schengen, cu statut de țări asociate. În virtutea tratatului de la Amsterdam, au posibilitatea să adere la spațiul Schengen și Marea Britanie și Irlanda, precum și noile state membre. Astfel, țările acceptate în UE în primul val (Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Slovenia, Letonia, Estonia, Lituania, Creta și Malta) au devenit și membre ale spațiului Schengen.

Desigur, spațiul Schengen nu constă numai în abolirea controlului la frontierele interioare, ci și în introducerea unor reguli comune noi privind intrarea și sejurul celor care nu aparțin UE (vize, cereri de azil etc.), ceea ce presupune consolidarea securității acestui spațiu printr-o mai bună cooperare între serviciile naționale de poliție, jandarmerie și vamă, instituirea unui sistem informatic

comun⁷ și printr-o colaborare judiciară adecvată. Problema acordării vizelor și cea a emigrării țin de competența miniștrilor de resort care se reunesc într-un Consiliu.

Aceste acorduri nu numai că au intrat în vigoare destul de târziu, dar cunosc și o serie de probleme și dificultăți, cum ar fi integrarea secretariatului general al Beneluxului în secretariatul general al Consiliului, gestiunea SIS, revendicată de Comisia de la Bruxelles, cooperarea în domeniul poliției și justiției în probleme penale, ceea ce ține de relevă componenta interguvernamentală. În tratat este introdusă și așa numita „clauză de salvagardare“, ceea ce înseamnă că „atunci când ordinea publică sau securitatea națională o cer, o parte contractantă poate (...) decide ca, pe o perioadă limitată, să treacă la controlul frontierelor naționale, adaptat la situație“.

În 1995, din motive care țineau de lupta împotriva traficului de droguri și a terorismului, Franța a restabilit, în 1955, controlul de-a lungul frontierei cu Belgia. În același fel, în ianuarie 1998, datorită fluxului mare de refugiați kurzi în Italia, Austria și Franța au trecut la controlul riguros al frontierei din zona alpină.

De aceeași clauză s-au folosit și Olanda și Luxemburg, pe timpul unor competiții sportive. Deocamdată, țările membre ale spațiului Schengen nu renunță la prerogativele lor frontaliere și se opun transferării acestei clauze Curții de Justiție a Comunității Europene sau altor instituții comunitare. Este încă o dovadă a dificultăților elaborării, fundamentării și, mai ales, aplicării unei strategii de integrare. Sau, oricum, acest lucru se realizează în timp, printr-un proiect perfectibil, o construcție europeană pe măsură, și un sistem de tactici care să asigure aplicarea corectă a acestei mari strategii. Europa nu a bătut însă pasul pe loc. Tratatul de la Elisée a fost doar începutul. De atunci, țările vestice au continuat să lucreze intens (nu fără dificultăți și chiar sincope) la construcția europeană.

2.3.5. Integrarea militară

În perioada 1950-1952 a fost elaborat un proiect a ceea ce s-a numit, la vremea respectivă, Comunitatea Europeană de Apărare.

⁷ SIS (Sistem de Informații Schengen, cu baza la Strasburg)

Potrivit acestui proiect, urma să se constituie și să se instituie o Armată Europeană, cu instituții supranaționale și un buget comun. Scopul acestui proiect era, între altele, să permită reînarmare Germaniei de Vest, datorită faptului că amenințarea sovietică devenea din ce în ce mai puternică, mai ales după 1949, când rușii s-au dotat cu arma atomică. Contingentele germane urmau să fie integrate în această armată europeană, evitând astfel ca Germania de Vest să-și constituie o armată națională. Era la câțiva ani după încheierea războiului și problema reînarmării Germaniei era greu de acceptat de către europeni. Totuși, în 1952, Belgia, Franța, Germania de Vest, Italia, Luxemburg și Olanda au semnat un tratat pentru constituirea Armatei Europene. Toate țările au ratificat acest tratat, mai puțin Franța. Acest proiect a produs o vie emoție în Franța, iar Adunarea Națională a respins, la 30 august 1954, tratatul. În felul acesta, proiectul a fost abandonat.

Pe scurt, istoria acestui proiect este următoarea:

Imediat după încheierea războiului, Franța, Marea Britanie, Belgia, Olanda și Luxemburg au semnat, la Bruxelles, în 1948, un tratat de alianță care prevedea, în esență, o asistență mutuală în cazul unei noi agresiuni în Europa. Se declanșase însă războiul rece, principalii beligeranți fiind Statele Unite și Uniunea Sovietică. Din acest moment a început bipolarizarea lumii. Chiar dacă o mulțime de țări erau și vor rămâne încă pentru multă vreme nealiniat, bipolaritatea se contura ca o caracteristică esențială a acelor ani. În aceste condiții europenii din Vest considerau că nu pot face față singuri amenințării sovietice. De aceea au solicitat protecția și sprijinul Statelor Unite. În aceste condiții, în 1949, la Washington, a fost semnat Tratatul Atlanticului de Nord, constituindu-se astfel o alianță defensivă, care pune în operă o organizație permanentă – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. În timpul războiului din Coreea, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord era în curs de constituire, iar situația nu era deloc ușoară. Armata franceză era angajată în Indochina, Germania Federală nu dispunea de o armată, sovieticii dispuneau de 170 de divizii, în timp ce europenii abia de reușeau să încropească o duzină⁸. Situația a devenit și mai gravă,

⁸ Encycopedie Hachette

întrucât, din 1949, sovieticii s-au dotat cu arma atomică. În aceste împrejurări, trebuia să se treacă peste sensibilități și prejudecăți și să se dea voie Republicii Federale a Germaniei să-și constituie o armată.

În septembrie 1950, Truman trimite întăriri americane, solicitându-le însă europenilor eforturi militare, inclusiv reînarmarea Germaniei. Dar europenii și îndeosebi francezii nu puteau admite așa ceva. Soluția a găsit-o Președintele Consiliului European, René Pleven. În octombrie 1954, el a propus, la sugestiile lui Jean Monnet, un plan care prevedea constituirea unei armate europene sub comandamentul unui ministru european al apărării, care să dispună de un buget comun. Toate țările, inclusiv Germania, urmau să trimită unități care să fie integrate în această armată. Acest plan nu era altceva decât transpunerea, în domeniul apărării, a proiectului Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO).

Tratatul care instituie Comunitatea Europeană de Apărare (CEA) a fost semnat la 27 mai 1952 la Paris de către Belgia, Franța, Germania Federală, Italia, Luxemburg și Olanda, după doi ani de negocieri. Semnatarii își garantau, în cadrul Alianței Nord-Atlantice, asistență mutuală în caz de agresiune. Armata Europeană urma să aibă 40 de divizii, fiecare cu un efectiv de 13.000 de oameni de aceeași naționalitate. Toate țările, cu excepția Germaniei, dispuneau și de o armată națională, destinată să asigure apărarea proprie a teritoriilor lor de peste mări.

După 1950, situația internațională s-a ameliorat, iar amenințările asupra Europei Occidentale s-au diminuat, mai ales după moartea lui Stalin și a sfârșitului războiului din Coreea. În acest caz, reînarmarea Germaniei nu mai părea justificată, cu atât mai mult cu cât trupele franceze, angajate în Indochina, sufereau primele lor eșecuri. Această armată trebuia susținută cu oameni și material. Franța se temea că, în cazul reînarmării Germaniei, ea s-ar putea afla în inferioritate, ceea ce, pentru francezi, era de neacceptat la doar cinci ani după încheierea celui de al doilea război mondial. Suspiciunile erau foarte mari. Pe atunci circula un slogan: „CEA reînarmează Germania și dezarmează Franța”⁹. De altfel, era foarte

⁹ Encyclopedie Hachette

riscant să se realizeze o comunitate europeană militară înainte de a se realiza una politică.

Deși, în decembrie 1953 John Foster Dulles, secretar de stat american, a amenințat Franța cu revizuirea politicii americane în Europa, francezii tot n-au ratificat acest tratat. El a fost respins definitiv de Adunarea Națională a Franței, la 30 august 1954, cu 319 voturi contra a 264.

Deși tratatul asupra constituirii CEA a fost respins, problema reînarmării Germaniei Federale a început să se pună cu mai mult acuitate. Cei șase semnatari ai tratatului asupra CEA, Marea Britanie, Statele Unite și Canada s-au întâlnit, la 28 septembrie- 3 octombrie, la Londra, și, la 23 octombrie, la Paris, unde au decis să restabilească suveranitatea națională a Republicii Federale a Germaniei și să o integreze, împreună cu Italia, în Uniunea Occidentală, devenită Uniunea Europei Occidentale (UEO), să o autorizeze să-și reconstituie armata și s-o admită în NATO: Problema constituirii unei armate europene nu a fost însă complet abandonată, ci doar reformulată și repusă în alți termeni. Pentru că și situația s-a schimbat radical, mai ales după încheierea războiului rece.

Cel de al doilea pilon al Uniunii Europene este constituit din politica externă de securitate comună, devenită, după summit-ul de la Nisa, politica europeană de securitate și apărare (PESA). Ca urmare, a fost creat un corp de armată (Eurocorpul) la care au participat Belgia, Franța, Germania și Spania. Acest corp de armată urma să fie un fel de model al viitoarei armate europene sau, măcar, un nucleu experimental, o structură pilot. Ulterior, după summit-ul de la Nisa, complementar NATO, a fost creată Forța de Reacție Rapidă Europeană care, va avea, după ultimele dezbateri¹⁰, un număr de 13 grupuri tactice, fiecare cu 1.500 de oameni și va fi operațională în 15 zile. Patru dintre aceste grupuri vor fi naționale (britanic, francez,

¹⁰ La 22 noiembrie 2004, la Bruxelles, miniștrii europeni ai apărării au decis ca, până în 2007, să constituie 13 *grupuri tactice* ale Forței de Reacție Rapide Europene. Aceste grupuri tactice au drept scop să asigure Uniunii Europene o capacitate de intervenție militară eficace în cazul unor crize emergente. Ele se vor constitui într-o forță credibilă, coerentă și cu posibilitate de desfășurare rapidă, în măsură să ducă, singură pe toată durata sau doar în faza inițială, operații importante. (Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, DINAMICA PARTENERIATELOR, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 66.

italian și spaniol), iar celelalte multinaționale, fiecare țară membră a UE contribuind cel puțin la constituirea unui grup tactic.

Conceptul de grup tactic este complementar Forței de Reacție Rapidă a NATO, adică Forței de Răspuns a NATO (NRF). Potrivit precizărilor făcute de miniștrii apărării din țările UE, caracteristicile-cheie ale acestor grupuri trebuie să fie interoperabilitatea și eficiența.

Grupurile tactice sunt deschise și țărilor candidate, precum și celor care nu sunt membre ale UE, dar fac parte din NATO¹¹.

Berlin plus

S-a simțit nevoia organizării și realizării concrete a colaborării dintre NATO și UE, în sensul accesului Uniunii la infrastructurile, comandamentele și alte structuri ale Alianței. De aceea, Berlin plus reprezintă un pachet complet de acorduri între NATO și UE, stabilite pe baza concluziilor summit-ului de la Washington, din primăvara anului 1999. Acestea sunt:

- a. acord de securitate între NATO și UE ;
- b. acord de asigurare a accesului UE la posibilitățile de planificare ale NATO pentru operații de gestionare a crizelor (CMO);
- c. disponibilitatea Alianței pentru sprijinirea CMO duse de EU;
- d. proceduri de angajare, supraveghere, retur și apel la NATO;
- e. mandat pentru SACEUR și opțiuni europene de comandă pentru NATO;
- f. aranjamente de consultare NATO în contextul CMO și de folosire a posibilităților Alianței;
- g. sprijin reciproc.

Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA)

În septembrie 2001, Parlamentul european a elaborat o rezoluție asupra stabilirii unei politici europene comune în materie de securitate și de apărare care includea misiunile tip Petersberg, adică misiuni umanitare, de evacuare, menținere a păcii, gestionare a

¹¹ http://www.french.xinhuanet.com/french/2004-11/23/content_49758.htm

crizelor, inclusiv misiuni de restabilire a păcii. După încheierea războiului rece, se manifestă tendința ca distincția dintre securitate și apărare să se estompeze. O politică eficientă de securitate și apărare trebuie să utilizeze, atât mijloace civile, cât și mijloace militare, pentru a preveni și gestiona situațiile de criză care ar amenința valorile unui stat sau ale unui grup de state de tipul celui constituit de Uniunea Europeană.

S-a reafirmat valoarea tradițională a conceptului de apărare, în sensul de apărare teritorială, fără ca să fie concurată, în felul acesta, Alianța Nord-Atlantică care rămâne, astăzi, în accepția UE, fundamentul apărării colective și nici manifestată vreo ambiție de a pune pe picioare o armată europeană permanentă. Cu prilejul evenimentelor dramatice din Kosovo, s-a constatat că Uniunea Europeană nu are capacitatea de a rezolva crize de mare amploare și, ca atare, ulterior, s-au căutat unele măsuri în consecință pentru găsirea unor soluții adecvate. Pornind de aici, s-a subliniat necesitatea unei *politici europene comune de securitate și apărare (PECSA¹²)*, coerentă și credibilă, care să permită UE să se afirme ca important actor în viața politică internațională. În acest sens, unele state membre au luat deja măsuri de restructurare a forțelor armate și de a se dota cu echipamente adecvate, chiar comune, în perspectiva punerii pe rol a unei Forțe de Reacție Rapide Europene, așa cum s-a hotărât la consiliile europene de la Köln și Helsinki. Conferința asupra angajării capacităților constituie prima etapă concretă. Această rezoluție are următorul conținut:

1. afirmă că o politică europeană comună în materie de securitate și apărare (PESA) nu constituie un scop în sine, ci un instrument în serviciul politicii externe a UE și care nu poate fi utilizat decât pentru scopuri precise, stabilite cu claritate de Consiliu, în legătură cu Comisia și cu susținerea Parlamentului European;
2. relevă că PESA nu va fi cu adevărat eficace decât dacă ea este condusă de o autoritate desemnată în mod clar, capabilă să coordoneze ansamblul de mijloace disponibile, atât civile, cât și militare, și apreciază de altfel că noile structuri, odată puse în funcțiune, vor face obiectul unor evaluări regulate;

¹² În ultimele documente, se folosește denumirea de Politică Europeană de Securitate și Apărare (PESA).

3. în consecință, invită apropiate Consilii europene să ia deciziile necesare pentru ca PESCA să fie operațională în 2003, așa cum s-a stabilit la summit-ul de la Köln;

4. reafirmă că crizele vor trebui soluționate mai întâi prin mijloace civile, fără a se exclude, totuși, recurgerea la forța armată, când diplomația a atins limitele, cu condiția ca utilizarea ei să se facă în acord cu principiile fondatoare ale UE și cu constituțiile statelor membre, ca și cu principiile Chartei ONU sau ale OSCE;

5. subliniază că, în conformitate cu dreptul internațional, utilizarea forței armate necesită un mandat ad-hoc al CS al ONU. Cu conștiința riscurilor de blocaj care pot surveni în acest organ, insistă asupra necesității reformei instituțiilor ONU. În așteptarea acestor reforme și în absența unui mandat din cauza unui blocaj în sânul Consiliului de Securitate, consideră că Uniunea Europeană (comunitatea internațională) nu poate interveni militar, în caz de urgență, decât sub apelul expres al secretarului general al Națiunilor Unite;

6. afirmă necesitatea, pentru UE, de a elabora principiile și bazele juridice care să autorizeze intervenția, fie prin mijloace civile, fie prin mijloace militare sau prin combinarea celor două, asupra teritoriului unui stat aflat în criză;

7. subliniază că o astfel de diversificare și această consolidare a capacităților de intervenție a UE în zone de criză trebuie să facă pereche cu acțiuni destinate să restabilească și consolideze statul de drept, democrația, o societate civilă, un sistem juridic independent, administrația locală și sistemul economic, cu scopul de a permite revenirea, în cel mai scurt timp, la o viață normală și asigurarea securității democratice în zonele respective;

8. invită Comisia și Consiliul să se preocupe de prevenirea conflictelor și de dezvoltarea unui concept operațional care să facă apel la mijloacele UE, la cele ale statelor membre NATO ca și la cele ale altor actori cum ar fi: ONU, OSCE și alte organizații regionale, ca și la media și la societatea civilă;

9. subliniază, în acest context, că UE trebuie să coopereze cu forumurile ONG-urilor specializate;

10. estimează că prima etapă de aplicare a unei politici de prevenire a conflictelor constă în dezvoltarea capacităților UE de culegere a învățămintelor și informațiilor, ca și a capacităților de

analiză, astfel încât să poată fi detectate semnalele de criză, înaintea declanșării acesteia;

11. subliniază că intervenția preventivă trebuie să fie adaptată la natura crizei și să permită aplicarea unui ansamblu de măsuri, începând cu presiunea diplomatică și cu acțiunile pozitive destinate să întărească societatea civilă, fără a exclude acțiunile coercitive, de la sancțiunile politice și economice la amenințarea cu întrebuintarea forței;

12. estimează necesitatea distingerii, în gestionarea crizelor, pe de o parte, a mijloacelor non-militare de acțiunile civile (umanitare, de observare, mediere, reconstrucție etc.), care ar putea să releve un corp civil european de pace și, pe de altă parte, acțiunile de poliție care ar putea constitui preludiul unei escaladări în utilizarea mijloacelor coercitive sau a celor care se înscriu într-o perspectivă post-conflict;

13. constată că crearea unei capacități de intervenție rapidă a UE pune problema profesionalizării armatelor statelor membre, cale pe care unele sunt deja angajate, și afirmă că decizia în legătură cu acest subiect aparține fiecărui stat, în funcție de tradițiile sale politice și sociale și de rolul pe care dorește să-l joace în gestionarea crizelor;

14. atrage atenția că punerea în aplicare a unei PESA operațională necesită adeziunea la o viziune politică comună și la determinarea intereselor comune;

15. amintește că toate aceste eforturi care vizează ameliorarea capacităților și mijloacelor militare ale UE vor demara de o manieră insuficientă, dacă nu se vor dota cu o strategie corespunzătoare de utilizare a forței, inclusă în politica externă comună și dacă instituțiile sale nu vor fi adaptate acestui scop;

16. estimează că crearea postului de Înalt Reprezentant pentru PESA, dacă ea permite ameliorarea vizibilității Uniunii, conduce inevitabil la conflicte de competență cu comisarul însărcinat cu relații externe, ceea ce constituie o probă a inadecvării structurii pe piloni a UE;

17. propune, în consecință, ca funcțiunile Înaltului Reprezentant pentru PESA și cele ale comisarului responsabil cu relațiile externe să fuzioneze, într-un anumit timp, pentru a releva un vicepreședinte al Comisiei special numit în acest scop;

18. subliniază necesitatea unei cooperări strânse între Consiliu și Comisie, cu respectarea competențelor fiecăreia dintre aceste instituții, în special pentru punerea în operă a acțiunilor de prevenire a conflictelor sau de gestionare a crizelor, pentru că în acest fel se exprimă credibilitatea politicii externe a Uniunii;

19. reamintește în mod special poziția sa în stabilirea, în cadrul PESA, a unui organ interparlamentar european în materie de securitate și apărare, care să corespundă cadrului lărgit al securității europene;

20. propune ca articolul 21 din Tratatul asupra Uniunii Europene, care prevede, pentru Parlamentul European, obligația de a organiza o dezbatere anuală pe tema punerii în operă a PESC, să fie modificat incluzându-se în mod expres PECSA și, în acest cadru, Consiliul să facă raport asupra progreselor realizate în aplicarea acestei politici, inclusiv în ceea ce privește eforturile statelor membre pentru a contribui la realizarea obiectivelor fixate¹³;

21. estimează că ar fi oportun, în faza actuală, să se adapteze propriile structuri pentru a se ține seama de existența PESA și de a controla mai bine evoluția acesteia;

22. propune crearea unei unități administrative specializate care să asiste comisia afacerilor externe, drepturilor omului, securității comune și politicii de apărare în activitățile relative la PESA și faciliteze munca delegației permanente însărcinată cu relațiile cu Adunarea parlamentară a NATO, care va trebui să primească statutul unei delegații permanente;

23. consideră că UE trebuie să angajeze o politică de informare vizavi de opiniile publice ale statelor membre și ale altor țări situate la periferie, cu scopul de a explica finalitatea politicii europene comune în materie de securitate și de apărare pe care se străduiește să o pună în aplicare; este de părere că o astfel de sarcină ar trebui să fie încumbată Parlamentului European, Președinției Consiliului, Înalțului Reprezentant pentru PESC și Comisiei;

24. însărcinează pe președintele său să transmită prezenta rezoluție Consiliului și Comisiei, ca și parlamentelor statelor membre.

¹³ Este vorba de obiectivele stabilite pentru anul 2003.

La un moment dat, se părea că Uniunea Europeană va renunța la a se implica prea mult în domeniul securității și apărării. În fond, NATO reprezintă, fără nici o îndoială, cea forță militară și politico-militară, suficient de puternică pentru a asigura securitatea și apărarea continentului european și a spațiului euro-atlantic. Insistența în a-și crea o armată proprie, europeană și un concept de securitate și de apărare pur european ar părea, în aceste condiții, lipsită de temei.

De la încheierea războiului rece, europenii se confruntă, între altele, cu trei mari provocări:

- nevoia de extindere a UE și de consolidare a spațiului european comun (economic, politic, social, cultural și militar), pe cei trei mari piloni (economic, politic, de securitate și apărare);

- solicitarea făcută europenilor de americani de a se implica mai mult în probleme de securitate și apărare, în sensul sporirii cheltuielilor militare și dotării forțelor armate cu o capacitate sporită de proiecție strategică;

- edificarea unui concept de securitate și apărare specific european.

Toate aceste provocări s-au aflat și se află în atenția forurilor Uniunii, dar soluțiile nu sunt simple. Orice construcție europeană trebuie să treacă prin furcile caudine ale entităților politice statale, să primească girul tuturor și, deseori, să fie supusă unui referendum. Și este normal să fie așa, de vreme ce continentul european are o istorie atât de bogată și o civilizație atât de complexă.

Europenii nu sunt lipsiți de solitudine. Dar deciziile se iau greu și se pun în aplicare cu dificultate. Progresele, în toate domeniile, sunt însă remarcabile, iar sensul evoluției europene este din ce în ce mai clar pentru toată lumea.

Politica Europeană de Securitate și Apărare s-a născut, pe de o parte, din nevoia acută de a avea un concept european, complementar celui euro-atlantic de securitate și apărare și, pe de altă parte, din trebuința de putere, dictată de noile pericole și de numeroasele amenințări reale sau potențiale. Și chiar dacă s-a crezut, la un moment dat, că, după destrămarea Uniunii Sovietice și dispariția comunismului de tip sovietic, totalitar și provocător, Europa nu mai este amenințată de nimeni și de nimic, s-a constatat, îndeosebi după intensificarea acțiunilor teroriste, că Europa este la fel de vulnerabilă ca oricare altă entitate civilizată la noile amenințări. De aceea, s-a

revenit, într-un fel, dar pe alte coordonate la un raționament cât se poate de corect: nu există și nu poate exista o unitate deplină a continentului, fără un concept de securitate și apărare pe măsură, adică fără cel de al treilea pilon, alături de cel economic și de cel politic, pe care să se sprijine un astfel de edificiu. Europa nu putea încredința la infinit americanilor sarcina securității și apărării continentului, în condițiile în care Europa Unită este la fel de puternică din punct de vedere economic și financiar ca Statele Unite.

Köln, 3-4 iunie 1999

Pe 3-4 decembrie 1998 a avut loc, la Saint-Malo, un summit franco-britanic unde s-au pus la punct foarte multe lucruri în legătură cu relația dintre Marea Britanie și Uniunea Europeană și s-au impulsivat elaborarea și fundamentarea unui concept european de securitate și apărare. A fost pentru prima dată când britanicii au acceptat să se discute o astfel de problemă a securității și apărării europene. Până la summit-ul de la Saint-Malo, de fiecare dată când se aduce vorba despre un astfel de concept, britanicii replicau că sarcina apărării europene revine Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Ca urmare a impulsului de la Saint-Malo, a celor discutate la summit-ul NATO de la Washington din primăvara anului 1999 și a intrării în vigoare a Tratatului de la Amsterdam, președinția germană a comunității din primul semestru al anului 1999 a luat inițiativa desfășurării unor lucrări pe această temă. Astfel, cei cincisprezece, cu ocazia summit-ului de la Köln din 3-4 iunie 1999, au trecut la o primă etapă în ceea ce privește îndeplinirea obiectivelor politicii externe de securitate comună (PESC) și la definirea progresivă a unei politici de apărare comună. Numai adoptând o astfel de politică, Uniunea Europeană putea să aibă un rol important pe scena internațională. Statele membre au decis să doteze UE cu mijloacele și capacitățile necesare pentru a-și asuma responsabilitățile pe care le presupune o politică europeană comună în materie de securitate și apărare (PECSA). Se viza în mod deosebit crearea capacității Consiliului de a fi în măsură să ia decizii în ceea ce privește prevenirea conflictelor și misiunile de gestionare a crizelor (misiuni „Petersberg“), misiuni umanitare și de evacuare, misiuni de menținere a păcii, misiuni de restabilire a păcii). UE putea astfel să

contribuie în mod substanțial la menținerea păcii și securității internaționale, conform principiilor Chartei ONU. De aceea, statele membre s-au angajat să-și amelioreze eficacitatea mijloacelor militare europene, pe baza capacităților actuale, fie ele naționale, binaționale sau multinaționale.

Helsinki, 9-10 decembrie 1999

Președinția finlandeză a UE a prezentat șefilor de state și de guverne două rapoarte referitoare la securitate și apărare. Acestea fuseseră avizate de Consiliul General al Afacerilor din 7 decembrie 1999. Pe această bază au fost create, în cadrul Consiliului, noi structuri politice și militare: Comitetul Politic și de Securitate (COPS); Comitetul Militar și Statul Major. Aceste structuri permit UE să asigure orientarea politică și strategică necesară planificării și conducerii operațiilor tip „Petersberg“.

Aceste structuri au intrat în funcțiune treptat. Mai întâi au fost create unele organe interimare: Comitet Politic de Securitate Interimar (COPSi); organ militar interimar (OMi); compus din reprezentanții șefilor de state majore din cele 15 țări și un grup de experți care au format nucleul Statului Major al Uniunii Europene. Structurile au lucrat intens pentru a realiza un dispozitiv care a intrat pe rol la 1 martie 2000. S-a format, treptat, o cultură de apărare proprie UE, iar structurile din cei trei piloni ai UE au început să țină seama și de dimensiunea militară.

Obiectivul global (Headline Goal) pe care și l-au fixat statele membre era acela ca, în 2003, să fie în măsură să desfășoare, în 60 de zile și pe o durată de cel puțin un an, o Forță de Reacție Rapidă Europeană (FRRE) de valoarea unui corp de armată, având, pentru componenta terestră, valoarea de 50.000 – 60.000 de oameni, pe baza mijloacelor puse la dispoziție de fiecare țară.

Această FRRE trebuia să fie autonomă, adică să dispună de mijloace proprii de informații, de comandament, de control și de logistică. Tot în cadrul acestui obiectiv global s-a stabilit că FRRE trebuie să dispună de elemente aeriene și navale și de capacități coerente cu nivelul de forțe prevăzut pentru componenta terestră. Tot la Helsinki s-a stabilit să se dezvolte capacități de comandament, de control, de informații și de transport strategic, oferind astfel UE

autonomie de evaluare, de decizie și de acțiune pentru toată gama de misiuni tip Petersberg. Era cea mai importantă decizie după cea care viza constituirea unei capacități europene de acțiune și de reacție la noile provocări, pericole și amenințări. Situația strategică se schimbă radical, iar UE nu putea rămâne la termenii de securitate și apărare din vremea războiului rece.

Totuși, în pofida declarațiilor de complementaritate dintre FRRE și NRF, dintre politica europeană de securitate și apărare și conceptul strategic NATO, unele paralelisme și chiar suprapuneri sunt inevitabile. Probabil că unele dintre statele membre vor participa, atât în cadrul Alianței, cât și în cadrul FRRE cu aceleași forțe.

Deși se pare că NRF și FRRE sunt modelele de armate ale viitorului (unul, euro-atlantic, celălalt, european get beget), liniile directe ale strategiilor și structurilor de forțe pentru secolul al XXI-lea nu sunt încă definitivate, ci doar conturate.

Feira, 19-20 iunie 2000

A fost stabilită, pentru 20 noiembrie 2000, o conferință de angajare a capacităților. La această dată, fiecare stat a venit cu oferta sa. Organul militar interimar (OMi), sub controlul Comitetului Politic Interimar de Securitate, a avut foarte mult de lucru în această perioadă. S-a instituit, de asemenea, un comitet însărcinat cu aspectele civile ale gestiunii crizelor. I s-au fixat obiectivele corespunzătoare. În materie de poliție civilă – care a fost considerată ca prioritate –, statele s-au angajat să furnizeze, până în 2003, în jur de 5.000 de polițiști pentru misiuni internaționale, fiind în același timp în măsură să desfășoare până la 1.000 de polițiști, într-un interval de 30 de zile. S-a acordat de asemenea atenție dezvoltării unei capacități europene care să acționeze în domeniul prevenirii conflictelor.

Summit-ul de la Feira a permis definirea principiilor și modalităților de angajare care să permită statelor membre NATO, dar care nu fac parte din UE; și altor țări candidate să contribuie la gestionarea militară, de către Uniune, a crizelor și conflictelor. Tot aici au fost stabilite și principiile de consultare cu NATO în probleme militare în patru domenii: probleme de securitate; obiective în

termeni de capacitate; modalități care să permită UE să aibă acces la mijloacele NATO; definirea mecanismelor de consultare permanentă. Au fost create, în acest scop, patru grupuri de lucru.

Arhitectura mecanismelor de luare a deciziilor și de conducere a operațiilor

Această arhitectură se prezintă astfel:

- *Comitetul Politic de Securitate (COPS)*, compus din reprezentanți permanenți cu rang de ambasadori care are competența de a trata ansamblul problemelor PESA. În cazul unor operații militare de gestionare a crizelor, sub autoritatea Consiliului, va exercita controlul politic și va stabili direcția strategică a acestora.

- *Comitetul Militar* se compune din șefii de state majore ale armatelor, reprezentanți prin delegații lor permanenți. El va acorda aviz militar și va formula recomandări destinate COPS, va furniza instrucțiuni militare pentru Statul Major al UE. Președintele Comitetului Militar va asista la sesiunile Consiliului când se iau decizii cu implicații în domeniul apărării.

- *Statul Major* are competențe militare în folosul PESA, îndeosebi în ceea ce privește conducerea operațiilor militare de gestionare a crizelor, conduse de UE. Este însărcinat cu alerta rapidă, analiza situațiilor și planificarea strategică pentru misiuni tip „Petersberg”, inclusiv cu identificarea forțelor europene naționale și multinaționale.

Consiliul european de la Feira a stabilit cum vor arăta structurile politice și militare definitive ce vor fi realizate imediat ce va fi posibil, după Consiliul de la Nisa. Tot aici s-a hotărât ca președinția franceză să fie invitată să adreseze Consiliului European de la Nisa un raport pe următoarele puncte:

a) Formularea obiectivului global și a obiectivelor colective în termenii de capacitate stabiliți la Helsinki, inclusiv în ceea ce privește rezultatele Conferinței asupra ofertelor de angajare care urma să fie organizată la Nisa, înaintea Consiliului.

b) Crearea de structuri politice și militare permanente care să intre în funcțiune cât mai rapid posibil după Consiliul European de la Nisa.

c) Punerea în aplicare a deciziilor de la Feira privind:

- aranjamentele de consultare a unor țări terțe în gestionarea crizelor de către UE;

- definirea, pe baza activității grupurilor de lucru ad-hoc UE-NATO, a aranjamentelor de consultare și cooperare cu NATO în gestionarea militară a crizelor.

d) Definirea și punerea în funcțiune a capacităților UE de gestionare civilă a crizelor, inclusiv definirea unor obiective concrete.

2.3.6. Integrarea culturală

Comitetul Economic și Social European (CESE) definește cultura ca sistem de valori ce sunt respectate de către membrii unei societăți¹⁴. În acest sens, cultura structurează sfera de activități a societății, educația și participarea socială fiind, după CESE, funcțiile cheie ale unei culturi, înțelegând ca proces și formă comune de gândire și de acțiune. Este foarte limpede că, fără o dimensiune culturală consistentă și permanentă, nu poate exista integrare sau, oricum, aceasta nu se poate afla sub semnul duratei. De aceea, proiectul Constituției Europene se bazează pe un sistem de valori, de obiective, de drepturi fundamentale comune și pe o nouă concepție de acțiune democratică. Aceste elemente, consideră CESE, constituie baza unei concepții europene asupra culturii, ale cărei componente sociale, cum ar fi solidaritatea, toleranța, coeziunea socială, măsurile împotriva excluderii și discriminării ca integrarea socială constituie elemente fundamentale.

Parlamentul european insistă asupra necesității (și obligației) de a se constitui o „bază culturală comună” și un „spațiu civil european”. Acest lucru este foarte important, întrucât, de fiecare dată când apar probleme complexe, se reactivează predominanța dimensiunii naționale a culturii. Cu alte cuvinte, este nevoie de o cultură europeană comună, bazată, atât pe noile valori comune, cât și pe patrimoniul cultural comun. Mai mult, lărgirea continuă a UE face ca în comunitatea europeană să intre țări cu istorii, tradiții și culturi extrem de diferite și de diversificate în contextul european.

Europa este prima piață din lume. Dar atracția europeană constă nu numai în puterea pieței și în performanța economică, ci și în patrimoniul cultural, în modalitatea în care se învață și se reînvață mereu cum să se gereze diversitatea culturală. Trăsăturile esențiale ale umanismului european sunt respectul de sine și față de celălalt, primatul principiului cooperării și solidaritatea.

Practicile economice, sociale și de mediu generează în permanență valori și, deci, cultură. Europa rămâne esențialmente o „societate a cunoașterii”. Acesta este, de fapt, elementul cheie al construcției europene, așa cum a fost ea definită la procesul de la Lisabona. În acest sens, are loc o culturalizare, o intelectualizare a muncii și a consumului, Europa rămânând în continuare un spațiu cu vocația stilisticii și creativității, care o particularizează și o înnoiează în contextul celorlalte zone geo-culturale ale lumii.

În spațiul cultural european au loc nu numai procese de construcție și de reconstrucție a sistemelor de valori, ci și experiențe interesante privind noile modalități de simbolizare și de decriptare a unor vechi simboluri, în contextul noului edificiu democratic european. În acest cadru, putem vorbi de o nouă cultură a democrației, ale cărei paradigme sunt următoarele:

- paradigma educațională, cu latura ei de formație permanentă;

- paradigma valorizării resurselor, îndeosebi în spațiul creativ al comunicației culturale și sociale;

- paradigma mediației și crearea noilor „standarde culturale” îndeosebi în spațiul umanității și excluderii sociale.

În acest sens, CESE dorește să creeze, după modelul instituțiilor economice și politice europene (Parlament, Consiliu, Comisie, Comitet al Regiunilor), instituții europene specifice domeniului cultural, inclusiv a unui observator european al cooperării culturale. Aceste măsuri se referă la revoluționarea domeniului și nu doar la susținerea financiară a rețelelor și organismelor actuale, crearea unei pagini web și dezvoltarea de statistici culturale.

Se vorbește deja de o rețea culturală instituțională și transfrontalieră, cu noduri regionale și naționale, pentru a se valorifica tot ce există în domeniul cultural. Această cooperare ar favoriza o evoluție activă a conceptului subsidiarității în probleme de politică culturală europeană, punând în operă capacitățile europenilor de a-și construi un spațiu cultural comun și de a se regăsi în acesta.

¹⁴ <http://www.esc.eu.int>

Agencia Europeană de la Bilbao și Fundația de la Dublin identifică și dezvoltă schimburile culturale în ceea ce privește condițiile de muncă, de funcționare, de prevenție și de coeziune socială. Ele reprezintă un fel de cap de pod pentru un observator cultural european.

Acest observator va juca, în primul rând, un rol de evaluare a politicilor și practicilor deja existente cum ar fi programele „Cultura 2000” și „Media plus”. Se sugerează o mai bună cooperare, în materie de cultură, între Parlamentul European și Comitetul Economic și social european, cum ar fi, spre exemplu, o reuniune anuală pe tema „Europa culturală” care ar putea contribui la aprecierea evoluțiilor de la Uniunea unei comunități de drepturi la Uniunea unei comunități de valori.

S-ar putea fixa, ca obiectiv anual, promovarea cel puțin a unei valori partajate în mod real. Cele două instituții europene ar putea promova o filozofie a unor schimburi culturale și artistice inclusiv în zonele de conflict, atât ca modalități de prevenire a acestor conflicte, cât și ca element de reconstrucție post-conflict.

Departa de a fi un proces facil, realizarea proiectului unității europene a căpătat vigoare, mai ales după impunerea Uniunii Europene ca organizație politico-economică, cele mai importante progrese înregistrându-se în aceste domenii. Însă, cooperarea politică și economică nu pot asigura singure o comunitate de state vigoasă. Ideea unei Europe unite poate fi viabilă numai prin cooperare între diferitele culturi naționale, contactele dintre valori și tradiții culturale trebuind menținute și revigorate, pentru că pe viitor factorul cultural va juca un rol major în dezvoltarea UE, în măsura în care se va constitui într-un factor-liant capabil să reunească oameni aparținând unor națiuni diferite și să intermedieze contactele sociale și comunicarea.

Astăzi Europa înseamnă denumirea geografică a continentului nostru dar și diverse structuri economice și politice asociate Europei.

Inițiată pe baze economice, construcția Europeană a reușit să capete consistență și să producă un curent integrator, generator de interconectivitate la un nivel eficient în special în domeniul economic, politic și chiar militar, dar parțial în cel cultural, o mare parte a eforturilor autorităților UE fiind îndreptate astăzi în această ultimă direcție menționată. Problema culturală pare să fie purtătoarea

unui grad mai ridicat de complexitate și pentru că, pe de o parte, diversitatea este privită ca unul dintre punctele forte ale Europei contemporane, identitatea europeană fiind din ce în ce mai mult identificată cu capacitatea de a tolera gradul însemnat de diversitate culturală, ceea ce demonstrează existența unor anumite valori pe care cetățenii Europei le prețuiesc și le respectă, ideile despre personalitate, democrație, dreptate și egalitate socială, libertate și drepturile omului, fiind bine definite.

În procesul extinderii europene, diferențele cu aspect cultural nu au constituit un subiect al condițiilor de aderare la UE, acestea referindu-se, de obicei, la aspecte politice, socio-economice și instituționale. Aspectele culturale nu au fost subiectul unor dezbateri îndelungi, din moment ce implementarea reformelor cerute pentru alinierea la standardele și normele comunitare pare a fi suficientă pentru obținerea statutului de membru UE. Dar, așa s-a întâmplat până acum, perspectiva integrării Turciei în UE fiind una care trebuie să țină cont de frontierele culturale, fiind necesară, în mod inevitabil, o mai aprofundată abordare a aspectelor culturale, pentru că în momentul actual nu putem afirma cu siguranță că extinderea UE se va opri la granițele fostei URSS.

În interesul viitorului european și al dificilului proces de unificare europeană, forțele politice, culturale și administrative ale Europei au inițiat un proces¹⁵ pentru dezvoltarea culturală care să se constituie într-un element structural al unității europene. De altfel, președintele Comisiei Europene, Barroso, afirma că „în ierarhia valorilor, cele culturale se plasează deasupra celor economice”, de aceea e de așteptat ca paradigma politică să sufere unele modificări, să se transforme astfel încât să reflecte această ierarhie în acțiunile și aspirațiile sale. De asemenea, politica comună externă și de dezvoltare e necesar să fie bazată pe valorile culturale europene, pentru că Europa va trebui să facă față provocării adresate de „ciocnirea civilizațiilor”, înlocuind-o cu dialogul. Frontierele geografice ale Europei se extind, la fel și cele culturale. Perspectiva intrării Turciei în Uniunea Europeană se află în directă legătură cu

¹⁵ *Procesul Berlin* a fost inițiat cu prilejul lucrărilor conferinței “*A soul for Europe*” desfășurate la 26-27 noiembrie 2004 în Berlin, având ca principal subiect politica culturală europeană.

capacitatea structurilor europene de a adapta politicile sale în care aspectul cultural să capete o mai mare greutate. Afirmăm aceasta, pentru că suntem de părere că, din punct de vedere cultural, Europa se confruntă, într-un moment foarte important al dezvoltării sale, cu două mari provocări: existența, încă, a diferențelor est-vest (confirmată și de recente evenimente din Ucraina) și, „problema islamului”, ce pare a se manifesta pe două planuri, *pe plan extern*, facilitată de procesul de extindere a UE, și *pe plan intern*, datorită creșterii numărului de comunități musulmane, în principal, în cadrul țărilor membre ale Uniunii Europene. Acestea însă ar putea constitui subiectul unor studii separate, cu o mai mare întindere, dată de importanța majoră pe care o constituie fiecare.

2.3.7. Integrarea europeană și integrarea euro-atlantică. Contraste și complementarități

După ce a fost reales, președintele Bush și-a exprimat intenția de a întări relațiile dintre UE și SUA îndeosebi în ceea ce privește marile probleme internaționale ale momentului, cum ar fi Orientul Apropiat, Irak și Iran¹⁶. Există un parteneriat strategic între SUA și UE, dar și între NATO și UE. Integrarea europeană și cea euroatlantică se prezintă, în mai toate documentele, ca fiind complementare.

Integrarea europeană este una foarte complexă, care realizează, de fapt, o evoluție de la fragmentarea europeană la unitatea europeană, de la statele politice europene, aflate mai tot timpul în conflicte și războaie, la o entitate europeană integrată complex – economic, politic, social, educațional, informațional, militar etc. – care va fi cu totul altceva decât a fost Europa secolelor anterioare. Dar integrarea europeană trebuie să fie și o integrare de securitate, în toate planurile. Integrarea euro-atlantică este, în esența ei, cel puțin până în acest moment, o integrare de securitate. Ea continuă Tratatul de la Washington din 1949, dar vremurile s-au schimbat. Se deschid orizonturi noi, apar determinări noi. În perspectivă, renașterea puternică a continentului asiatic necesită dezvoltarea fără precedent a

¹⁶ <http://www.courrierinternational.com/AFP/>

Uniunii Europene profilează o construcție de securitate pe trei mari piloni – SUA, UE și Asia – de unde rezultă că între acești trei piloni trebuie să existe relații puternice de parteneriat, care să echilibreze situația internațională și să asigure controlul conflictualității. Aceste noi raporturi au început prin parteneriatele strategice dintre marii actori (SUA, UE, Rusia, China, India, Japonia) și va continua, probabil, prin crearea de mari entități care se vor integra în procesul de globalizare.

Contrastele rezultă din unele disfuncționalități, din paralelisme ce nu pot fi evitate (în această etapă), din prejudecăți și din conflictualitatea unora dintre interese privind accesul la resurse, puterea și credibilitatea. Lumea nu este totuși unitară. Ea nu a reușit încă să iasă din starea de haos și, probabil, procesul de reșezare completă a relațiilor internaționale pe principii democratice va mai dura.

3. Strategia extinderii europene

3.1. Conceptul extinderii

Extinderea europeană nu este un rezultat al ofensivei frontierei europene. Ea este un proces care rezultă din voința și trebuința de unitate a continentului. Între caracteristicile importante ale acestui proces se situează și următoarele:

- Uniunea Europeană este o construcție dinamică, perfectibilă și consensuală;
- Uniunea Europeană are un caracter necesar, cu determinări complexe, pe toate palierele, de la nivelul statelor politice la nivelul procesului de globalizare;
- Integrarea europeană se realizează prin creșterea performanțelor și a standardelor, astfel încât să se prevină crearea premiselor unei noi diviziuni europene;
- Extinderea Uniunii Europene nu înseamnă doar primirea de noi state, ci reconstrucția continuă a spațiului european, creșterea gradului de securitate economică, politică, socială și militară, crearea de noi dimensiuni ale entității civilizaționale europene;

- Construcția europeană a început printr-un anumit tip de fuzionare a celor mai dure nuclee ale continentului – reconcilierea franco-germană –, a continuat prin definirea clară a pilonilor de rezistență ai acestei noi construcții – economia, politica și politica de securitate și apărare – și s-a modelat și remodelat prin elaborarea unei strategii europene de securitate și prin elaborarea și aprobarea Constituției Europene;

- Construcția europeană este greoaie, anevoioasă și contradictorie, dar, fără îndoială, ea va fi durabilă și foarte solidă;

- Construcția europeană se realizează concomitent cu reconstrucția unei vecinătăți bazate pe parteneriate și încredere;

- Securizarea frontierelor europene se realizează pe de o parte prin creșterea puterii interioare a Uniunii, adică prin integrarea superioară a entității, prin construcția unui întreg și, pe de altă parte, prin buna vecinătate și controlul migrației

- Uniunea Europeană trebuie să realizeze o serie de parteneriate strategice și să participe activ la reconstrucția spațiului eurasiatic, întrucât are mare nevoie de resurse energetice și de materii prime.

3.2. Strategia integrării României în UE

Pentru România, integrarea europeană reprezintă o prioritate. Strategia integrării în NATO nu este o strategie separată de cea a integrării în Uniunea Europeană, ci una care face parte din marea strategie a reconstrucției spațiului economic, politic, social și de securitate al țării, în cadrul noilor concepte de integrare europeană și euro-atlantică. Integrarea în NATO reprezintă, totodată, un suport al integrării europene, dată fiind importanța celor două entități pentru construcția securității politice, economice și militare a continentului și a lumii. Chiar dacă, dintr-un motiv sau altul, intrarea efectivă a României în Uniunea Europeană se face în al doilea val (ca și cea în NATO), procesul este absolut necesar și el urmează un parcurs din care nu trebuie exclusă nici o etapă. Calendarul UE privind integrarea țărilor europene care doresc acest lucru – inclusiv a Turciei – este deja în funcțiune. Integrarea nu este numai problema fiecărei țări care dorește acest lucru, ci și problema UE. Important este că ne vom

integra în UE, pentru că dorim acest lucru, pentru că este necesar și pentru că Uniunea Europeană are nevoie și de România, așa cum va avea nevoie, când va fi timpul, și de Rusia, și de Ucraina, de fapt, de toate țările continentului.

Primul document care a jalonat direcțiile pe care trebuia să le urmeze România pentru integrarea euro-atlantică și în Uniunea Europeană îl reprezintă strategia de integrare euro-atlantică a României, elaborată la începutul anului 1993 prin contribuția tuturor forțelor politice din Parlamentul României și principalelor instituții ale statului, între care și Ministerul Apărării Naționale. Acest document reprezintă voința constantă a națiunii române de a se integra în NATO și în Uniunea Europeană. Pe această bază, la 1 februarie 1993, a fost semnat Acordul European de Asociere și promulgat de președintele României la 5 aprilie 1993 publicat în „Monitorul Oficial” din 12 aprilie 1993. Acest Acord a intrat în vigoare la 5 aprilie 1995. El se baza pe următoarele principii și obiective:

- Crearea cadrului instituțional pentru realizarea unui intens dialog politic;
- Sprijinirea eforturilor României pe calea realizării economiei de piață și consolidării democrației.
- Liberalizarea circulației mărfurilor, serviciilor, capitalului și persoanelor;
- Crearea cadrului pentru dezvoltarea cooperării economice, financiare, culturale, sociale.

Până la un moment dat, lucrurile au evoluat destul de bine. Cu toate problemele extrem de dificile, țara se înscria constant în efortul de a îndeplini capitoarele din *acquis*-ul comunitar și din Cartea Albă. În 1998, „Armonograma” arăta că legislația românească, în proporție de aproximativ 70% se înscrie, total sau parțial, în acest efort de armonizare cu legislația comunitară.

Desigur, efortul de armonizare a legislației, de îndeplinire a standardelor economice, politice și sociale s-a continuat. Au apărut însă noi probleme, s-au acutizat altele mai vechi și România nu a putut „prinde” primul val al țărilor care s-au integrat în UE. Raportul recent asupra României a subliniat progresele făcute și hotărârea UE de a respecta calendarul de încheiere a negocierilor în 2004 și de integrare a României și Bulgariei în 2007. Deși, dintr-un motiv sau

altul, s-au pierdut câțiva ani importanți, România a intrat deja pe ultima linie dreaptă în ceea ce privește îndeplinirea criteriilor pentru aderare. Problemele încă nerezolvate, în afară de cele economice (a căror soluționare se va finaliza în timp, desigur, cu ajutorul UE), se referă la combaterea corupției, lichidarea birocratismului, eficientizarea administrației, la reforma justiției și rezolvarea unor chestiuni ce țin de securitatea frontierelor, anomia socială și calitatea vieții. Aceste exigențe nu sunt ușor de realizat, întrucât au trecut prea mulți ani în care s-a dezvoltat economia subterană și lumea interlopă, prioritățile s-au dirijat fie spre macroeconomie, fie spre alte zone, desigur, importante, dar nu și suficiente pentru fluidizarea și grăbirea procesului de integrare.

Încheiere

Drumul și căile integrării europene nu sunt ușoare. Europa a fost și mai este încă divizată, contradictorie și chiar conflictuală. Războiul din Iugoslavia, tensiunile din Cipru și cele dintre Grecia și Turcia, efectele încă haotice ale bipolarismului, decalajele economice, problemele de frontieră, mentalitățile, ca și fantezmele istoriei sunt realități care nu pot fi ignorate. Peste ele nu se poate trece prea ușor. De aceea, integrarea europeană nu este o cursă contra-cronometru, ci un proces dificil, o construcție care, dacă nu se realizează cu foarte multă atenție, s-ar putea clătina la primul seism. Sensibilitățile europenilor sunt numeroase și diversificate. Există entități etnice care doresc să se separe de statele politice din care fac parte, există efecte dureroase ale unor falii religioase sau civilizaționale, neîncredere și suspiciuni. Pactul de stabilitate a adus unele speranțe în Balcani, dar numai timpul, voința și efortul european conjugat vor putea să cicatrizeze rănilor și să creeze unele certitudini în această zonă de conflict creată de marile imperii europene de odinioară. Uniunea Europeană nu este și nu poate fi un nou imperiu european. Ea este și trebuie să fie o entitate nouă, cu totul deosebită de tot ceea ce a fost până acum. Or, este greu de presupus că, dacă nu se îndeplinesc toate criteriile și exigențele economice, politice, culturale și militare, se va realiza o astfel de entitate, în care să nu fie periferii sărace și comunități de categoria a

doua, ci doar europeni puternici și respectabili. De aceea, construcția ei va fi, și în continuare, extrem de dificilă.

Concluzii și propuneri

1. Strategia europeană de integrare este o strategie complexă, pe termen lung. Ea pune în operă o politică europeană de unificare a continentului, de realizare a unei entități de valoare mondială, sprijinită pe trei piloni: economic, politic, de securitate și apărare.

2. Construcția europeană este dificilă și îndelungată, dar realizările sunt foarte mari și se așteaptă ca, în final, adică în epoca societății de tip informațional, Uniunea Europeană să devină cea mai puternică și cea mai influentă putere mondială, la paritate cu Statele Unite ale Americii, constituindu-se în cel mai puternic stâlp de susținere a civilizației mondiale.

3. În următoarea etapă a construcției europene, se vizează, deopotrivă, extinderea teritorială prin primirea de noi membri, desăvârșirea integrării economice, politice și culturale, precum și în domeniul securității și apărării.

4. Procesul integrării este non-linear, dinamic și complex. Cerințele și exigențele integrării nu sunt acceptate cu ușurință de statele politice naționale și nici de populații. Totuși, la ora actuală, UE este deja cea mai puternică entitate economică și de piață din lume, dispune de o Constituție, de o Politică Europeană de Securitate și Apărare (PESA) și, corespunzător acesteia, de o strategie de securitate europeană.

5. Uniunea Europeană aplică o strategie a parteneriatelor și buneii vecinătăți, urmărind extinderea spiritului european și crearea unei centuri de securitate, bazată pe relații economice, politice, sociale, culturale și militare stabile și non-conflictuale.

6. Integrarea României în UE reprezintă un obiectiv strategic deopotrivă național și european. Odată cu acceptarea țării noastre în comunitatea europeană, se încheie o etapă îndelungată din istoria României, caracterizată prin nesiguranță, teamă, adesea izolare, rapturi teritoriale pe seama noastră și obositoare cicluri de tranziție, și începe una de construcție și de solidaritate europeană.

7. Deși problemele care țin de frontiere au fost și sunt unele dintre cele mai complexe pentru continentul european, în momentul de față, are loc o reprojecție și o reconstrucție a acestui concept, pornind de la extinderea frontierelor economice, informaționale și de securitate (spațiul Schengen). În viitor, problemele frontierei europene nu vor dispărea, dar dezvoltarea economică fără precedent a continentului, ridicarea zonelor sărace și a celor periferice vor face caducă și fără sens milenara bătălie pentru frontierele politice.

8. Construcția europeană este dificilă și anevoioasă. De aceea, dezbateră și perfecționarea continuă a strategiei de integrare europeană sunt necesare și utile. Credem că un seminar pe această temă ar fi bine venit, având în vedere foaia de parcurs pe care o are țara noastră până la integrarea din 2007.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

Redactor: CORINA VLADU
Tehnoredactor: MIRELA ATANASIU

Bun de tipar: 14. 02. 2005

Hârtie: A3

Format: A5

Coli de tipar: 2,875

Coli editură: 1,4375

Lucrarea conține 46 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București

Telefon: (021) 410.52.20

Fax: (021) 410.03.64

B.272/05/213

C 215/2005